

Franjo Emanuel Hoško

ULOGA REDOVNIČKIH ZAJEDNICA U PROMICANJU KATOLIČKOGA DUHA U OBITELJIMA

Prof. dr. o. Franjo Emanuel Hoško, Teologija u Rijeci

UDK: 271-8/9 : [253 + 257/259 + 373.2 + 07]

(497.53 RIJEKA)

Izlaganje na znanstvenom skupu

Redovničke zajednice, muške i ženske, u Rijeci su brojne, ali nisu bogate brojem članova. Neke djeluju u Rijeci dulje, a druge kraće vrijeme. Svojom prisutnošću i djelovanjem u duhu specifičnog poslanja, karakterističnog za pripadnost svome redu, sigurno su imale i imaju još uvijek određenu ulogu u promicanju katoličkog duha u obiteljima. U ovom pregledu najprije su navedene ženske, a zatim muške redovničke zajednice s ciljem da se ukaže na tu osobitu ulogu.

Ključne riječi: redovničke zajednice, katolički duh, obitelji, Rijeka, tisak, sirotišta, dječji vrtići, odgojni zavodi.

* * *

Je li opravdano razmišljati i govoriti o ulozi redovničkih zajednica u promicanju katoličkog duha u obiteljima, naravno, ovdje u Rijeci? Osim dominikanaca, sve ostale muške redovničke zajednice u Rijeci su zauzete i u župnoj pastvi. Crkveno-pravno to je obveza jednog ili više njezinih članova, ali realno se odnosi na cijelu zajednicu. Stoga je opravdano pretpostaviti da ne samo oni redovnici kojima je povjerena pastva u župi već i ostali u zajednici u povjerenoj župi čine sve ono što se od njih traži i očekuje u obavljanju redovite župne službe. Stoga je tema o ulozi redovničkih zajednica, muških i ženskih, u promicanju katoličkog duha u obiteljima poziv na istraživanje tog djelovanja ukoliko ono ne proizlazi iz pastoralne odgovornosti prema župnim zajednicama; to svakako vrijedi kad je riječ o ženskim redovničkim zajednicama. Treba spomenuti da je i pojam "katolički duh" općenit i širokog sadržaja što istovremeno otežava i olakšava odgovor. Otežava jer bi valjalo ukazati na sve što pripada

vjerskom životu katolika u obiteljima, a olakšava što se ipak može pretpostaviti da je riječ samo o onim poticajima koji su neposredno upravljani katoličkom standardu obiteljskog života. Spomenuto razlikovanje izvorišta uloge muških redovničkih zajednica u promicanju katoličkog duha u obiteljima dopušta najprije govor o ženskim, a zatim o muškim redovničkim zajednicama.

1. Ženske redovničke zajednice

1.1. Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga

Provincija Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga sa sjedištem u Rijeci ostala je stoljećima vjerna svojim dvjema temeljnim djelatnostima: odgojno-prosvjetnoj i zdravstveno-karitativnoj.¹ U Rijeci su od 1858. radile u bolnici, a 1901. osnovale su mirovni dom u kojem je bilo smješteno od 15 do 20 žena, i to u dijelu tek osnovanog samostana. Dom je djelovao do 1947. godine; tada su i sestre otpuštene iz riječke bolnice. Uz mirovni dom otvorile su 11. rujna 1944. i privatni vrtić, ali je i on prestao djelovati školske 1947./48. godine. Dječje zabavište vodile su od 1899. u Praputnjaku sve do početka Drugog svjetskog rata, a dječji vrtić od 1. ožujka 1943. do sloma Italije. U Praputnjaku su također bile učiteljice u osnovnoj školi od 1898. pa sve do 1925. godine. Od 1. rujna 1987. sestre vode vrtić u ulici Frana Kresnika br. 8, a uz njega od 1997. i područni vrtić u Praputnjaku. Ove godine, 27. rujna, otvorile su internat sv. Vinka za studentice u svom samostanu u Rijeci.

Odmah po dolasku u Rijeku sestre su preuzele rad u riječkoj bolnici gdje je bila i njihova prva zajednica. Tu su nastavile svoj rad i u vrijeme komunističke Jugoslavije kad su 1948. morale obući

¹ Talijanska je država novoosnovanu Provinciju sestara milosrdnica na hrvatskom području koje je poslije Prvog svjetskog rata bilo pod talijanskom vlašću priznala 1934. pod nazivom Talijanska provincija Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Rijeci. - Svoj su hod hrvatskom zemljom sestre milosrdnice započele 5. rujna 1845. kada su iz Zamsa i Innsbrucka stigle u Zagreb. Uskoro su iz Hrvatske i Bosne pošle u Srbiju i Bugarsku, a zatim i u Makedoniju, Albaniju, Crnu Goru, preko mora u Italiju, pa u Austriju i Njemačku. Danas su također prisutne u Južnoj i Sjevernoj Americi. U Rijeku su došle iz Zagreba, nakon što je 1857. utemeljena opća bolnica, i to na poziv tzv. Komisije dobrotvornosti, da preuzmu njegu bolesnika, siromaha i siročadi. Bilo je to 14. svibnja 1858. godine.

građansko odijelo i 1949. napustiti prostorije gdje je zajednica stanovala. U to vrijeme preuzimaju rad u župnom apostolatu i katehiziraju, vode pjevanje i održavaju domaćinstva po župama. U vrijeme Domovinskog rata četiri godine djeluju u Caritasu Riječko-senjske nadbiskupije, a od 1993. u Caritasovu domu "Sv. Ana", mjestu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja.² Udomljuju također djevojke – trudnice i majke s malodobnom djecom, ali i psihički i fizički zlostavljane ženske osobe. Osobe su iz cijele Hrvatske. Štićenicima i njihovoj djeci dom pruža zdravstvenu i psihološku pomoć, samostalno vođenje kućanstva i edukaciju u vidu tečaja.

1.2. Kćeri kršćanske ljubavi u Voloskom

Sestre Družbe kćeri kršćanske ljubavi 1884. stigle su iz Graza u Volosko i otvorile internat za siromašne djevojčice u zgradi iznad župne crkve koji je darovateljica nazvala Dom anđela čuvara. Premda je prvotno poslanje Družbe briga za siromašne i bolesne, kako su željeli osnivači sv. Vinko Paulski i sv. Lujza de Marillac 1633. u Parizu, one su prihvatile rad u internatu i uskoro započele jednorazrednu nastavu koja se razvila u četverorazrednu pučku školu s internatom i radionicom za ručne radove. Godine 1937. internat su preuzele talijanske sestre iste Družbe kćeri kršćanske ljubavi te nastavile s radom. U internatu je 1937. god. bilo trideset i dvoje djece. Uz internat vodile su i dječji vrtić, podučavale klavir, talijanski i francuski jezik, vodile radionicu za ručne radove, katehizirale, brinule se za crkveno pjevanje i vodile brigu o crkvi. U komunističkoj Jugoslaviji preuzele su 19. srpnja 1946. internat sestre iz Jugoslavenske provincije iste Družbe sa sjedištem u Ljubljani; one u Voloskom djeluju i danas. U internatu u Voloskom od 1947. smještene su starije osobe; danas ima oko 150 štićenika. Sestre u njemu rade i danas, premda su od 1950. do uspostave samostalne Hrvatske morale obavljati svoje poslove bez redovničkog odijela, a 1956. izgubile su prostor za stanovanje u domu pa su 1975. izgradile vlastitu kuću. U Domu je trenutno oko

2 S. Livija KIRN, s. Vincencija NOSIĆ, Sestre milosrdnice u Rijeci 1858-1978, Zagreb, 1980.; Ivan ŠPORČIĆ, Sestre milosrdnice i samostan u Praputnjaku 1889.-1999., Riječki teološki časopis, 11 (2003), br. 2, str. 537-574; Naša Ana, mjesečnik Doma za majku i dijete «Sv. Ana» sa stručnim podružnicama, br. 1, travanj 2000.

150 štíćenika, a broj sestara osjetno se smanjio; danas je u njemu zaposlena samo jedna sestra.

3.3. Družba sestara Presvetog Srca Isusova

Toj je redovničkoj zajednici 1899. odobrio tzv. konstitucije senjsko-modruški biskup Antun Maurović, a osnovala ju je s. Marija Krucifiksa Kozulić. Još je prije tog događaja Marija Kozulić u Rijeci 1895. osnovala Zavod Presvetog Srca Isusova za žensku mladež i dječji vrtić.³ Spomenuti je zavod djelovao sve do vremena komunističke Jugoslavije, a kad je Družba podigla svoj središnji samostan na Drenovi, našla je u njemu mjesta za iskazivanje brige za predškolsku djecu.

3.4. Milosrdne sestre svetoga Križa

Točno prije sto godina stigle su iz Đakova Milosrdne sestre svetoga Križa i nastanile se na Sušaku. Najprije su otvorile zabavište koje sve do 1932. djelovalo kao privatna ustanova, a tada ga je odobrilo državno nadleštvo. Rad je zaključilo 1941. godine. Kroz njega je prošlo više od 1300 djece koja su ovdje dobila prvi odgoj u vjeri i temeljna usmjerenja za život. Kako je na Sušaku postojalo više škola – osnovna, viša djevojačka škola, gimnazija, trgovačka akademija, ženska realna gimnazija, sestre križarice uočile su potrebu otvaranja internata za manje i veće djevojke koje su pohađale spomenute škole. Internat je započeo radom 1905. i u njemu je boravilo 30 do 35 djevojaka. Uskoro je bio smješten u posebnu zgradu. Za korisnice tog zavoda, zvanog konvikt, vjeroučitelji gimnazije vodili su osobitu duhovnu brigu, npr. godišnje duhovne vježbe na koje su dolazile i druge djevojke.

Rad u konviktu završio je 1941. jer se tada u zgradu uselila talijanska vojska. Nakon vojske u zgradu internata uselilo je 70 siromašne djece. Za njih je ovdje bila uređena i kuhinja, ali sestre nisu smjele imati kontakta s njima. Iza njih su se u zgradu uselile

³ S. Dobroslava MLAKIĆ, Majka Marija Krucifiksa Kozlić i o. Bernardin Pkrivanić, u: Darko DEKOVIĆ (ur.), Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo doba. Rijeka, 1997., str. 207-209.

obitelji koje su se 1948. morale odseliti, a sestrama su vlasti komunističke Jugoslavije oduzele kuću da bi je zatim preuredile za dom staraca. God. 1961. zgrada je nacionalizirana, a za samostalne Hrvatske 1995. denacionalizirana. No, sestre su slobodno zalazile u dom i mnoge pripravile za sakramente bolesničkog pomazanja. Za vrijeme komunizma sestre su održavale katehizaciju djece župe sv. Ćirila i Metoda; čine to i danas u crkvi i u osnovnoj školi.⁴

2. Muške redovničke zajednice

2.1. Franjevci kapucini

Na prvom mjestu, zbog jednog razdoblja naglašene uloge u buđenju katoličkog duha u obiteljima, valja podsjetiti na djelovanje franjevac kapucina. Oni borave u Rijeci od 1610. godine, a od 1923. vode župu Gospe Lurdske.⁵ Njihova je prošlost sadržajna, bogata upornošću u različitim oblicima pastoralnog djelovanja i vjernošću zacrtanim programima, i to napose u vremenu kad je početkom 20. st. samostan na Žabici vodio fra Bernardin Škrivanić. Tada je djelovanje riječkih kapucina daleko premašilo uobičajene dimenzije njihova rada jer je Škrivanić bio jedan od vodećih ljudi Hrvatskog katoličkog pokreta, čovjek neobično poduzetna duha pa su razmjeri njegova djelovanja vrijedni trajnog udivljenja.⁶ U bogatoj i raznorodnoj izdavačkoj djelatnosti kapucinske izdavačke "Kuće dobre štampe" tako izlazi 1911. i 1912. časopis "Obitelj", a zatim mijenja naziv u "Hrvatska obitelj"; nju uređuju Milan Pavelić, Jakov Tomasović i D. A. Bišćan, što jasno ukazuje da časopis nadilazi okvire redovničke revije i smjera na sveukupnu hrvatsku čitalačku publiku. Časopis izlazi pod novim naslovom od 10. listopada 1912. do 25. srpnja 1913. u ukupno 20 brojeva. Javlja se dva puta mjesečno, a tiskan je u dva stupca sa slikama. U prvom je broju napomena

4 S. Estera RADIČEVIĆ, Milosrdne sestre sv. Križa u Hrvatskoj, napose na Sušaku, u: S. Estera RADIČEVIĆ, Emanuel HOŠKO (ur.), Stoljetnica života i rada Milosrdnih sestara svetoga Križa na Sušaku. Rijeka, 2005., str. 37-60.

5 Serafin TURČIN, Povijest riječkog kapucinskog samostana i Hrvatske kapucinske redodržave, u: Darko DEKOVIĆ (ur.), Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo doba. Rijeka, 1997., str. 93-94.

6 Zdenko Tomislav TENŠEK, Život i djelo Bernardina Škrivanića. Darko DEKOVIĆ (ur.), Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo doba. Rijeka, 1997., str. 113-130.

da su prestali izlaziti listovi "Obitelj" i "Krijes" i ujedinili se u taj list - "Hrvatska obitelj". Naravno, tim je listovima osnovna zadaća podržavanje vrjednota kršćanskog života u braku i obitelji pa predstavljaju značajan oblik obiteljskog pastoralala putem tiska. Kapucini nisu neposredno zaslužni i za godišnjak "Almanaco delle famiglie", ali je od 1917. i 1918. u nakladi "Istituto del Sacro Cuore" izlazio u njihovoj tiskari časopis "Miriam". Riječki su kapucini k tome izdavači, a priređivač je glavno vodstvo "Svete vojske". Riječ je o "Katoličkoj protivalkoholnoj knjižici", posebnoj zbirci od pet knjižica. To su: *Protivalkoholni katekizam za male i velike ljude* (1915.), *Sveti rat* (1915.), *Što ćemo bez rakije* (1916.), *Mladi junak* (1917.) i *Kakva korist od alkoholnih pića?* (1918.). Na tu seriju knjižica imali su utjecaj i riječki kapucini ne samo po tome što je jednu napisao kapucin Dragan Dujmušić nego osobito zato što su u to vrijeme vodili Apstinentno društvo, povezano uz zajednicu Trećeg reda pod Dujmušićevim duhovnim vodstvom.⁷ Naravno, u razdoblju talijanske vladavine u Rijeci, a i u vrijeme komunističke Jugoslavije, jedva je ostala uspomena na Škrivanićevo vrijeme, a braća kapucini usredotočili su se na župni pastoralni rad.

2.2. Salezijanci

Salezijanci sv. Ivana Bosca u Rijeci su od 1918. kad je ona bila pod Italijom. Njihov oratorij kolegija za mušku školsku i srednjoškolsku mladež, napose za učenike u privredi, u vrijeme talijanske uprave,⁸ a Klasična gimnazija po uspostavi samostalne Hrvatske, nesumnjivo su mjesta pozitivnog utjecaja na njihove učenike, a indirektno i na njihove obitelji. U razdoblju komunističke Jugoslavije salezijanci su, kao i danas, voditelji triju riječkih župa i tu je njihov rad u granicama uobičajenog župnog pastoralala, ali su bili okruženi suradnicima iz redova laika što je nužno bio izraz ostvarivanja njihove osobite uloge u širenju katoličkog duha u obiteljima.

7 Tatjana BLAŽEKOVIĆ, Izdavačka djelatnost riječkih kapucina, u: Darko DEKOVIĆ (ur.), Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo doba, str. 285-287.

8 Status cleri et beneficiorum Dioecesis Fluminensis ineunte anno 1938. Fiume, 1938., str. 20.

2.3. Dominikanci

Dominikanci su u Rijeci tek poslije Drugog svjetskog rata. Od 1967. najvažnije su okupljalište katoličke studentske mladeži. Naravno, mnogi su od te mladeži stupanjem u brak očitovali svoje prihvaćanje katoličkog duha i istodobno taj duh širili u svojoj sredini. Početkom 1970-ih godina okupljala se u crkvi sv. Jeronima i skupina mladih bračnih parova, većinom onih koji su ondje slušali i studentski vjeronauk. Njima su dominikanci pružali posebnu pastoralnu brigu. Ne treba zaboraviti da se u tim skupinama formirao najveći dio katoličkih intelektualaca koji danas aktivno sudjeluju u životu riječkih župa.

2.4. Isusovci

Isusovci su u Rijeci početkom 20. st. boravili samo povremeno. Poslije Drugog svjetskog rata nastanili su se u Opatiji i u dijelu Rijeke zvanom Zamet. Tu se posvećuju župnom pastoralu, ali u Opatiji su prije više od dva desetljeća otvorili svoj samostan obiteljskim duhovnim vježbama, a još se uvijek ondje okupljaju sudionici tzv. bračnih susreta; u Hrvatskoj su ih počeli voditi upravo isusovci. No, velik broj bračnih susreta vodio je svećenik Krčke biskupije Anton Zec. Na 59 susreta, koliko je on vodio do sredine 2001., sudjelovalo je 667 bračnih parova s područja Riječke metropolije; naravno, bilo je ih i iz Rijeke.⁹

2.5. Franjevci

2.5.1. Franjevci Provincije sv. Jeronima

Franjevci Provincije sv. Jeronima danas u Rijeci upravljaju dvjema župama; prvu im je biskup povjerio 1947., a nakon što je 1988. otvorena i druga crkva sv. Nikole sa zadaćom da bude središte župe, ona je ubrzo razdijeljena u dvije samostalne župe. Franjevač-

⁹ Antun ZEC, "Bračni susreti" ili otkriće sakramenta ženidbe. *Riječki teološki časopis*, 9(2002), br. 2, str. 178-179.

ki svjetovni red djeluje u više skupina; jedna od njih je obiteljska, a jedna mladih bračnih parova. Teško je odrediti domet djelovanja tih radnih skupina pod vodstvom franjevac, ali se njihovo djelovanje mora smatrati izrazom uloge franjevac u njegovanju katoličkog duha u obiteljima.

2.2.2. Franjevci Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda

Oni su u službi Marijina svetišta na Trsatu. Putem Franjevačkog svjetovnog reda, koji je bio osobito djelatan na području Grobinštine u vremenu Kraljevine Jugoslavije, a manje poslije Drugog svjetskog rata i sada, i oni su djelotvorno promicali katolički duh u obiteljima svojih članova. Kako su franjevci također poslije 1963. pa do 1991. okupljali srednjoškolsku i studentsku mladež na vjeronauk, smije se pretpostaviti da su i na taj način podržavali taj duh. No, važnija je njihova uloga u promicanju katoličkog duha u obiteljima u hodočasničkom pastoralu. Tradicija je, naime, trsatskom svetištu nametnula naslov "Hrvatski Nazaret" jer je trajni podsjetnik na život Svete nazaretske obitelji. Taj se naslov uporno ističe od proslave 700. obljetnice svetišta 1991. godine i otada on vrlo često upravlja propovjedničku riječ hodočasnicima, više ili manje sustavno, na teme o kršćanskoj obitelji. List je svetišta "Marijin Trsat" pak objavio tri niza priloga koji su sustavno poticali katolički duh u obiteljima. Prvi je niz također objavljen u knjižici *Pisma roditeljima* (Rijeka, 1991.; 1994.) i bavi se pitanjem vjerskog odgoja predškolske djece. Drugi niz obuhvaća teme kršćanskog bračnog života i također je objavljen u knjizi pod naslovom *U braku zajedno živjeti i vjerovati* (Rijeka, 2001.). Treći je niz posvećen pitanjima obiteljskog života, ali nije tiskan u zasebnoj knjizi.

Spomenutu tradiciju trsatskog svetišta iskoristili su i biskupi Riječke metropolije kad su 13. listopada 2001. izričito istaknuli važnost toga svetišta kao obiteljskog i tom zgodom na Trsatu proglasili trajni program obiteljskog pastoralu u svojim biskupijama.¹⁰

¹⁰ Franjo Emanuel HOŠKO, S Trsata je odjeknuo poziv na pastoral obitelji: "Ljubav i zajedništvo", Marijin Trsat, 35(2001), br. 4, str. 6-8.

Zaključna riječ

Ovaj izvještaj želi samo spomenuti i ukazati na vrlo različite, neposredne i posredne, oblike djelovanja muških i ženskih redovničkih zajednica u Rijeci u promicanju katoličkog duha u obiteljima. Poznavanje tog djelovanja vrlo je oskudno. Izvještaji, usmeni ili pisani, koje pojedine redovničke zajednice daju o svom radu na promicanju katoličkog duha u obiteljima općeniti su do te mjere da se iz njih može saznati više o htjenju negoli o učinjenom. Stoga je gotovo nemoguće odrediti učinak tog djelovanja. Ipak, djelovanje redovnika i redovnica u svakom slučaju predstavlja čimbenik promicanja katoličkog duha u obiteljima grada Rijeke. Pokušaj njegovog boljeg upoznavanja utvrđuje da je to djelovanje izričito ovisilo o čestim društvenim promjenama; vezano je uz duh i poslanje pojedine redovničke zajednice, ali ovisi i o osobnoj zauzetosti pojedinaca u spomenutim redovničkim zajednicama. Jasno, ne valja ga dijeliti od redovitog pastoralnog djelovanja u župama koje vode redovnici jer mu je više ili manje komplementarno. Na žalost, gotovo se sa sigurnošću može reći da je to djelovanje u nekim slučajevima deklarativno naglašeno, u drugim pak spontano prihvaćeno, ali u cjelini ono nije sazdan na jasnom programu i opredjeljenju za organizirani pastoral obitelji.

THE ROLE OF MONASTIC ORDERS IN PROMOTING THE CATHOLIC SPIRIT IN FAMILIES

Summary:

Monastic orders, male and female are numerous in Rijeka, but have not got sufficient members.

Some of them have been working in Rijeka longer and some for shorter periods of time. Through their presence and work in the spirit of specific mission, that characterizes the order, they have certainly had and still have a certain role in the promotion of catholic spirit in families. In this overview first female and then male monastic orders are mentioned; the aim is to point out their specific role.

Key words: monastic orders, catholic spirit, families, Rijeka, print, poor houses, children's nursery, institutes for education